

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

A *Gyermek*. 1916. évf. 1—2. sz. — *Nógrády László: Gyermekirodalmunk*. A Gyermektanulmányi Társaság gyermekirodalmi bizottságot alakított, amelynek feladata lesz a mesekönyveknek, ifjúsági iratoknak, a gyermekeknek szánt képeskönyveknek, a ponyva- és pornografikus-irodalomnak bírálattal való ellenőrzése.

U. i. 3—4. sz. — *Nógrády László: Válasz M. F.-nek* címen elismeri, hogy a mai ifjúsági irodalom nagyon kevés kivétellel málnaszörpös alakok szerepeltetése átdolgozott mesék keretében. Még sem adhatjuk a gyermek kezébe azokat a könyveket, melyekben «szerelem s éhség» a legfőbb elem. Lehet való életet rajzolni anélkül is, hogy belevinnők az élet sötét helyzeteit. Nincs szükség a gyermeket felnőtté avatni azzal, hogy mindent a kezébe adunk. Az igaz, hogy a gyermek-irodalomnak s a felnőttek irodalmának külön esztétikai, művészi törvényei nincsenek, csak a tárgy megválasztásában különböznek.

Az *Est*. 1916. évf. 245. sz. — *A táncosnő Bécsben*. Hír arról, hogy Lengyel Menyhértnek *A táncosnő* c. darabját 1916 szept. 2-án előadták a bécsi Stadt-Theaterben.

U. i. 267. sz. — *Bródy Sándor: Keringő*. Ruttkay György ilycímű, először 1916 szept. 23-án, a Vígsházban adott színművének ismertetése. [L. még: *Az Ujság*: 1916. évf. 266. sz. (Keszler Józseftől.) *Budapesti Hírlap*: 266. sz. (Sz.-tól.) *Neues Pester Journal*: 266. sz. *Élet*: 1916. évf. 40. sz. (B. Ferentől.) *Új Idők*: 1916. évf. 41. sz.] E darab tervbevett bécsi előadásáról l. *Az Est*: 1916. évf. 270. sz.]

U. i. 268. sz. — *Agai Adolf temetése* 1916 szept. 25-én volt a rákoskeresztúri új zsidótemetőben. A sírnál Alexander Bernát, Lampérth Géza és Székely Ferenc mondtak beszédet.

U. i. 274. sz. — (a. z.): *Az idegen leány*. Lakatos László ilycímű, először 1916 szept. 30-án, a Nemzeti Színházban adott színdarabjának ismertetése. «A darab egyik hibája, hogy a szerző a színpadon is sokat foglalkoztatja a nézőt olyasmivel, ami nem lényeges, ami a fődologra nem tartozik.» [L. a többi lapban is. *Pl.*: *Az Ujság*: 1916. évf. 273. sz. (Keszler Józseftől.) — *Neues Pester Journal*: 1916. évf. 273. sz. (x.) — *Élet*: 1916. évf. 41. sz. (b. f.-tól.)] — Napihír arról, hogy Tivadari Thótt Rezső dr. tanár és író 1916 szept. 29-én Budapesten a Sz.-Margit kórházban meghalt.

U. i. 302. sz. — *Molnár Ferenc a Farsang-ról.* «A Farsang-ról csak annyit, hogy egy nyolc-kilenc év előtt megjelent elbeszélésem adta hozzá az alap gondolatot, amit nem azért közlök, hogy ön-irodalomtörténetet írjak, hanem azért, hogy megmondjam: egy múlt századbéli szenvedélyes asszony e báléji drámája nem a verduni harcok idején jutott eszembe.»

U. i. 309. sz. — *A Farsang a bécsi Burgszínházban.* Hír arról, hogy Molnár Ferenc Farsang c. darabja 1917 januárjában a bécsi Burgszínházban is színre kerül.

Az Ujság. 1916. évf. 245. sz. — *Somló Sándor meghalt.* (1916 szept. 2.) Napihír.

U. i. 259. sz. — *Schmitt Jenő Henrik dr. meghalt.* (1851 nov. 5.—1916 szept. 14.) Hosszabb napihír arról, hogy az ismert nevű bölcséleti író Berlin mellett Schmargendorfbán elhunyt. A cikk a megboldogult életrajzi adatait is közli.

U. i. 262. sz. — *(h. a.): A kegyelmes hamupipőke.* Földes Artur ily című — magyarul először a Fővárosi Nyári Színházban — 1916 szept. 19-én adott darabjának ismertetése. E mű előzőleg Bécsben, Prágában és egyebütt német nyelvű előadásban került színre.

U. i. 263. sz. — *Lipi.* Kövessy Albert ilycímű, először a Budapesti Színházban 1916 szept. 20-án adott bohózatának rövid ismertetése.

U. i. 264. sz. — *Ágai Adolf.* (1836—1916.) Hosszabb nekrológszerű tudósítás arról, hogy az ismert nevű, veterán író 1916 szept. 22-én meghalt. [L. a többi napilapban is. Pl. Neues Pester Journal: 1916. évf. 264. sz. — Pester Lloyd: 1916. évf. 264. sz. (Alexander Bernáttól.) — Élet: 1916. évf. 40. sz. (a. j.) — Új Idők: 1916. évf. 41. sz.]

U. i. 266. sz. — *A dolovai nábob leánya.* Herczeg Ferenc színműve a filmen. Bemutatták a Royal Apollóban 1916 szept. 25-én.

U. i. 287. sz. — *Az Aesopus jubileuma.* 1916 okt. 14-én volt ötven éve annak, hogy Rákosi Jenő Aesopus c. darabját a Nemzeti Színház először előadta. A jubiléris előadás alkalmából a színház igazgatósága és tagjai meleg ünneplésben részesítették a szerzőt. [L. a többi lapban is. Pl. Új Idők: 1916. évf. 43. sz. (Körmendy Viktortól.)] — — *án: Királynőm, meghalok érted!*... Villányi Andor ilycímű, először a Magyar Színházban 1916 okt. 14-én adott új színművének ismertetése. [L. a többi lapban is. Pl. Neues Pester Journal: 1916. évf. 287. sz. (f. r.-től); Az Est: 1916. évf. 288. sz. (B. S.-től.)]

U. i. 294. sz. — *Bródy-premier a Royal-Apollóban.* Hír arról, hogy Bródy Sándor «Ezüst kecske» c. regényét, melyből a Medikus c. színmű is készült, film darabbá dolgozta át a Kino-Riport.

U. i. 296. sz. — *Szilágyi Géza: A magyar Mistral.* Tárca Mistral Mireio-jának Gábor Andortól való magyar fordításáról.

U. i. 300. sz. — *Keszler József: Zsuzsi.* Népies vígjáték három felvonásban; írta Barta Lajos; előadták a Nemzeti Színházban 1916 okt. 27-én. A darab meséje színben és mozgalomban elég szerény. De annál gazdagabbak és virítóbbak az életfestő részletek, melyekkel a szerző átlátszóan

és szabatosan épített cselekményét szerencsésen feldíszítette. A kedves, idillikus paraszttörténet elejétől végig érdekes és teljesen kielégíti a jóízű követelményeit. [L. a többi lapban is. Pl. Az Est: 1916. évf. 301. sz. (a. z.-tól.) — Élet: 1916. évf. 45. sz. — Új Idők: 1916. évf. 46. sz.]

U. i. 301. sz. — *Keszler József: Farsang.* Színmű három felvonásban; írta Molnár Ferenc; előadták a Vigszínházban 1916 okt. 28-án. Molnár Ferenc soha oly nehéz feladatot nem tűzött maga elé és soha oly megdöbbenően virtuóz módon nem oldotta meg, mint ebben a darabban. [L. a többi lapban is. Pl. Neues Pester Journal: 1916. évf. 301. sz. (f. r.-tól.) — Az Est: 1916. évf. 302. sz. (Bródy Sándortól.) — Élet: 1916. évf. 45. sz. (Boross Ferenc-től.)]

U. i. 302. sz. — *Elnémult harangok.* Rákosi Viktor regénye filmen, négy részben. (Bemutatta a Mozgóképek-Otthon.)

U. i. 303. sz. — *A Halmos-féle ötezer koronás pályázat meddő maradt.* A Nemzeti Színház igazgatósága Halmos Izor megbízásából másodizben is kihirdette az 1915 tavaszán sikertelenül végződött pályázatot: egész estét betöltő társadalmi színműre vagy vígjátékra. Beérkezett kilencvennyolc darab. A bíráló-bizottság egyik pályamunkát sem tartotta jutalomra méltónak.

U. i. 308. sz. — *—án.: Künn a bárány, benn a farkas.* Színkritika Földes Imre ily című komédiájáról, melyet a Magyar Színház mutatott be 1916 nov. 4-én. «Ez a bohózat nagyon szomorú, mert unalmas. Pedig az alapötlet, helyesebben a miliő kitűnő.» [L. a többi lapban is. Pl. Neues Pester Journal: 1916. évf. 308. sz. (f. r.-tól.) — Az Est: 1916. évf. 309. sz. (B. S.-tól.)] — *Berde Mária: Morzsák.* Idősb Szász Károly, híres nagyenyedi tanár házasságára, családi életére és halálára vonatkozó adatok. (Tárca.)

U. i. 311. sz. — *Az első magyar előadás a berlini egyetemen.* Tudósítás arról, hogy Gragger Róbert dr., a magyar nyelvtudomány és irodalomtörténet tanára a berlini egyetemen 1916 nov. 3-án tartotta meg első előadását. [L. a többi lapban is. Pl. Pesti Hirlap: 1916. évf. nov. 8. — Vossische Zeitung: 1916. évf. 566. sz. (Morgen-Ausgabe.)]

Akadémiai Értesítő. 1916. évf. 8—10. sz. — *Heinrich Gusztáv: Főtítkári jelentés.* A szépirodalmi pályázatok nem feleltek meg szerény igényeknek sem. A közvélemény régen felismerte e költői pályázatok céltalanságát és ismételten kívánta, hogy az Akadémia szüntesse meg. Ez azonban addig nem lehetséges, míg az alapítványok rendeltetése meg nem változik. Az Akadémia tett is ez irányban lépéseket az alapítók örökösainél, de törekvései nem vezettek célhoz. A jelentés a továbbiakban — egyebeken kívül — az Akadémiának a Shakespeare-kultusz körüli fáradozását is ismerteti. — *Hegedüs István: Shakespeare.* Költemény. — *Császár Elemér: Shakespeare és a magyar költészet.* (Kivonat a szerző ilycímű, a Budapesti Szemle 1916. évf. 6—9. sz.-ban megjelent nagy tanulmányából. Ismertetését l. folyóiratunk: 1916. évf. 393. l.) — *Beöthy Zsolt: Bizottsági jelentés az idegen helynevekről.* E jelentés a Lóczy Lajostól és Richter Aladártól az idegen

helynevek magyaros alakjainak használata tárgyában beadott különvéleményre válaszol. (E kérdés összefoglaló ismertetését l. folyóiratunk: 1917. évf. 96. l.)

Basler Nachrichten. 1916. évf. 447. sz. — *n.*: *Die Csárdásfürstin in Küchling Variété*. Beszámoló Stein Leó és Jenbach Béla darabjának baseli előadásáról. (E darab háromszázadik bécsi előadásáról l. Neue Freie Presse: 1916. évf. 18704. sz. — A berlini Metropol-Theaterben való előadásáról l. Berliner Tagblatt: 1916. évf. 463. sz.)

Budapesti Hírlap. 1916. évf. 258. sz. — *Sikabonyi Antal: Riedl Frigyes*. Alkalmi megemlékezés R. F.-ről hatvanadik születésnapja alkalmából.

U. i. 266. sz. — *Rákosi Viktor: Egy éj emléke*. Vagy húsz éve, a segesvári Petőfi-szobor leleplezése előtt két nappal a fehéregyházi kastélyban, Ugron Gábortól hallotta a szerző, hogy «a székelyek közt él egy legenda, mely azt regéli, hogy Petőfi él és nem is fog meghalni soha, nem halhat meg, mert ha újra veszedelem fenyegeti az országot, reája szükség leszén. És mikor a székely hegyeken hóvihar dühöng végig és a rendre töri a fákat... a székelyek... azt mondogatják: Bem apó és Petőfi Sándor most vizsgálják a hadseregüket, mellyel majd segítségünkre jönnek.»

Budapesti Szemle. 1916. évf. 9. sz. — *Viszota Gyula: Széchenyi Hitel című művének keletkezése*. Széchenyinek első magyar műve a Lovakrul, 1828 februárjában jelent meg. Két-három héttel e munka megjelenése után új mű írásába kezdett. Az anyagot ehhez részben az ő élete, szerelme, Magyarország állapota, embertársainak nyilatkozatai és viselkedése adta. Március 19-diki levelében már neve van terbe vett munkájának, még pedig: «Emberekürü», vagy a «Boldogság Alapjai». Az idetartozó jegyzetéből kiviláglik, hogy a mű címén sokáig töprengett. (A szerző Széchenyinek, előzetesen, szinte rendszertelenül papírra vetett gondolatait is részletesen ismerteti, mindenütt megjelölve, hogy melyek kerültek bele a Hitel c. könyvébe.) A tervezett munka irányára és kialakulására befolyással volt a nagy államférfiúnak 1828-diki fiumei útja. A legdöntőbb hatású volt azonban a következő pénzügyi eset. Széchenyinek pénzre lévén szüksége, tízezer forintnyi kölcsönt kért a bécsi Arnstein és Eskeles bankháztól, amellyel régi összeköttetésben állott. A bankház a kérését udvariasan azzal tagadta meg, hogy éppen nem áll annyi pénz rendelkezésére. Széchenyi ezen igen megütközött. Levelében szemrehányást tesz a banknak a visszautasításért s hivatkozik arra, hogy mindig pontos fizető volt. Kéri, írják meg nyiltan az okot, mert azt, hogy tízezer forintja nincs a banknak, nem hiszi el. Valószínűleg azért tagadták meg a kölcsönt, mert neki sincs már hitele. Főoka a bizalmatlanságra a bankháznak az lehet, hogy vele sem akar kivételt tenni, mert az üzletnél a biztosság a fő s biztosítékot a magyar aberitikus viszonyok mellett nem adhat még egy forintra sem; egyedül beosületét és igazlelkűségét kötheti le. Arnstein e

levélre (mely eredetiben is megvan) azonnal teljesítette Széchenyi kérését. A dolog el volt intézve, de Széchenyi levonta az esetből a tanulságot, mely egyben anyagot nyújtott készülő könyvéhez. Így lett a Hitel e fejezete: «A magyar birtokos szegényebb, mint birtokához képest lennie kellene.» Ez az eset állapította meg a mű végleges címét is. 1829 dec. 14-én kezdte meg művét, melyet az egyes szakaszok elkészültével Döbrenteinnek, Helmecezinak, Kisfaludynak, továbbá a cenzornak, Drescher Antalnak is elküldött, hogy véleményüket megismerje. A jegyzetek mellé írt számokból ítélve Széchenyi a könyvet eleinte hét szakaszra tervezte az ajánlason kívül. 1829 július elején, amikor németországi útjára indult, a munka már kilenc szakaszból állott. Hazaérkezése után még egy szakaszt dolgozott ki. A mű nyomása 1830 január 27-én készült el. Az előzményül tekinthető foljegyések bizonyossága szerint az ajánlás Louisenek szól; e néven gróf Zichy Károlynét kell értenünk, ki iránt Széchenyi szerelemre gyulladt. E miatt sok szemrehányást kellett hallania több ismerősétől. Félreértések kikerülése végett tehát az ajánlást «Honunk szebbelékű asszonyaihoz» intézte. — *Takáts Sándor: Zrínyi Miklós nevelőanyja.* (II.) A XVI. és a XVII. században a Batthyányak udvara híre és jó névre az első volt hazánkban. Lengyel, ausztriai, horvát stb. főurak küldték oda fiaikat és leányaikat, mert tudták, hogy jobb iskolába nem is küldhetik őket. A Batthyány-udvar népeiségre a fejedelmek udvarával is vetekedhetett. Batthyány Ádám udvaráról tudjuk, hogy ezer lélek élt benne. Az innen kikerült ifjak és leányok az igazi magyar élet és gondolkodás hagyományait vitték magukkal mindenfelé. Batthyány Boldizsár a XVI. század egyik legnagyobb magyarja. Az egykorú krónikások csak a haditéren szerzett érdemeit magasztalják; pedig e férfiú más téren is nagyon mutatta magát. Ifjú korában a bécsi és a francia királyi udvarokban tanult. Olasz egyetemeken is megfordult. Sok nyelvet beszélt. Levelez a külföldi és hazai írókkal, tudósokkal. Könyveket adat ki; festőket, szobrászokat hozat udvarába. Ő is az új hithez csatlakozott s ha nem is közvetlenül, de érintkezett Luther fiával is. Meleg barátság fűzte őt a világ-hírű botanikushoz: Clusiushoz. Ő volt a Beythe-család patronusa, a Martonfalviak támogatója; Istvánffy Miklósnak jó barátja. Neki köszönhetjük, hogy a pannoniai flóra már a XVI. században belekerült a világ-irodalomba. Ő festeti Clusius munkájához a magyar gombákat; ő nézi át megjelenése után Beythe füves könyvét. Nagy kedvelője volt a zenének és énekeknek. Az első magyar zene-automata készítőnek: Burján mesternek is ő volt a mecénása. A külföldi költők kéziratban küldözgetik neki legújabb verseiket s az ő kedvéért még Istvánffy Miklós is ír verseket. Jól ismerte Balassa Bálintot is. Valószínűnek látszik, hogy a művelt Balassa János ebbe a nagyhírű protestáns udvarba küldötte fiát, hogy ott lásson, halljon és tanuljon. S ha így volt, akkor sok mindent megértünk, ami Balassa Bálint életében idáig megfejthetlennék látszik. A versszerzők is szívesen látott vendégek voltak itt. A Batthyányak szép éneke a XVI. századból, hazánk pusztulásáról, ma is megvan a családi levéltárban több más verssel egyetemben. Nem pusztá föltevés az, hogy Balassa Bálint

a Batthyányak udvarában apródoskodott. A költő ugyanis többször írja, hogy ő szolgált Batthyány Boldizsárnak. Mikor házassági pöre folyt, akkor is a jeles nagyúrhoz fordult támaszáért. Batthyány Boldizsár családi élete boldog volt; a szigetvári hős leányát: Zrinyi Doricát vette nőül. Zrinyi Miklós fejét ő vitte temető helyére: a Szent Ilonáról nevezett monostorba. Bár a protestáns vallás híve volt, meleg barátság fűzte a katolikus püspökökhöz. Büszke magyarságát Bécsben nem jó szemmel nézték. Negyvenhét éves korában (1590 febr. 11.) hirtelenül halt meg. Batthyány Boldizsár három árvát hagyott maga után: egy fiút és két leányt. A gyermekek a derék özvegy szárnyai alatt nevedtek. A fiút Ferencnek hívták. Ez gondolkodására nézve hasonló nevű nagybátyjára, kora kitünő hadvezérére ütött. Gyűlölte a pártvillongást. Már ifjú korában nagyon szerette a zenét s a költészetet. Lehet, hogy nagybátyja: Zrinyi György kedveltette meg vele a vitézi és virágénekeket. A versek szeretete hozta őt össze Balassa Bálinttal. A közvetítő az ő sógora: Enyinghi Török István volt, aki már régebben barátságot tartott Balassával. Török István maga is nagy kedvelője volt a verseknek. Leveleiben néha egy-egy Balassa szerzette strófával is találkozunk. Ő szerzette Batthyány Ferencnek az énekes gyermekeket s ő vele küldi Balassa a leveleit. Balassa hazatérvén Lengyelországból, Bécsben találkozott az ifjú Batthyányval. Hamarosan bizalmas barátok lettek. Balassa 1593 márc. 21-én Pozsonyban kelt levele szerint verseket is küldött barátjának. A körmendi levéltárban van is néhány Balassa-vers s ezek bár többnyire töredékesek, figyelemreméltók, mert itt-ott elütnek az eddigi kiadások szövegétől. [Pl. a Borbála nevére (XIV.), A darvaknak szól, A Palkó nótájára (IV.) c. versek.] Az sem lehetetlen, hogy Balassa Batthyány Ferencel együtt indult a harcba. Esztergom megszállásánál ugyanis együtt találjuk őket. Batthyány Istvánffy Miklóssal is levelezget. A tudományok terjesztésére könyvnyomtató műhelyt is állíttatott fel. Első és utolsó komoly szerelme Lobkovitz Éva volt. A XVII. század első éveiben kezdődik az udvarlás. Szerelmes leveleibe Balassa verseiből is sző egyes sorokat, de írásai közt több egyéb szép vers is van. (Itt mutatóba egy 24 soros szerelmi éneket közöl a szerző.) Ezeknek költője nem ismeretes. Batthyány Ferenc és Lobkovitz Poppel Éva esküvője 1607 július 16-án volt Dobra várában. A házastársak nagyon szerették egymást. A kölcsönös gyöngédség jele az is, hogy a férj majdnem mindig németül ír a feleségének; ez pedig állandóan magyar nyelven válaszol neki. — *Császár Elemér: Shakespeare és a magyar költészet.* (Bef. közl.) VII. Sh. költői előadásának hatása. Nem maradt hatástalan a magyar komoly drámára Sh. költői dikciója sem. Minthogy azonban ez szinte az utánozhatlanságig egyéni: nem is magát a stíljét, csak annak egyik-másik vonását találjuk meg magyar költőink műveiben. Egyik ilyen vonása: pátosza. A múlt század hatvanas éveinek drámaírói, amint Salamon Ferenc megállapította, nagy igyekezettel törekedtek műveikben Sh. pátoszáat megszólaltatni; belső igazság híján azonban álpátosz volt, ami hőseik ajkáról dörgött. Valamivel közelebb került Sh.-hez a negyvenes évek két drámaírója: Obernyik Károly a Khelonis-ban és még inkább Czako

Zsigmond A könnyelműek c. tragédiája egy jelenetében. Egyáltalán minden drámairó dikciója annál inkább emlékeztet Sh.-re — még ha egyébként közvetlen ráhatásról nem lehet is szó — minél nagyobb egyéniség, minél gazdagabb a lelki világa és minél nagyobb a képzelő ereje. Ezen a ponton már csak szellemi rokonságról beszélhetünk. Sh. dikciójának másik, már sajátosabb vonása az érzelmi fölindulás és a reflexiv elmélyedés keresése. Drámairódmunk erre a térre szívesen követi Sh.-t s a bölcsekedő hajlam már Kisfaludy Károly legkorábbi tragédiájának, a Stibor vajdának (1819) jellemző vonása. De drámairóink közül e tekintetben is Vörösmarty Sh. legfigyelmesebb tanítványa. Első drámájától az utolsóig alig van, amelyben ne találkoznánk bölcsekedő hősökkel. Még feltűnőbb vonása Sh. stíljének a képszerűség. E ponton is csatlakozik hozzá Vörösmarty, valamint újabkori drámairódmunk legragyogóbb dikciójú költője: Rákosi Jenő. Beöthy Zsolt utalt arra a jelenségre, hogy színésziroink hasonlataikat, képeiket gyakran veszik Sh.-ből. Náluk a hatás nem öntudatos. Sh. műveit szavalván a színpadon, megrögződnek elméjükben az angol költő merész, hatásos képei s mikor maguk írnak drámát, önkéntelenül tollukra csúszik egy-egy shakespearei kép. Példa reá Beresényi Bélának A váltó c. drámája. Hogy nem mindenkor volt jó hatással Sh. színes, pompázó stílusa, mutatja Petrichevich Horváth Lázár esete, akiről Bayer József méltán mondotta, hogy a magyar irodalom legbombasztikusabb írója. A képek túlságos kedvelése s eredménye a színes stíl, már Sh. gyakorlatában se volt ment bizonyos veszedelmektől. E két irányban nyilvánuló divatot, a köznapi fogalmak és tárgyak szépségtelen szépítgetését és az ötletes fordulatok hajhászását, a stíltörténet eufuizmus néven ismeri. Ennek irodalmunkban is támadt visszhangja. A legkorábbiak egyike Berczik Árpád. Tragédiája: Kanut, dániai gróf (1866) gazdag bányája a szépítgető körülírásoknak. Nagyobb kitartással és több izléssel követte Sh.-t Rákosi Jenő. Nemesak regényes színműveiben él tudatosan Sh. ez eljárásával, hanem egyik társadalmi színművében is, a Régi dal, régi gyűlölségről címűben, mely tárgyában is Sh.-hez csatlakozik. Hatalmas árban hömpölyögnek itt is a képek, de minden föltűnés nélkül hatnak, mert helyénvalók, a helyzetből sarjadnak ki. — VIII. (Sh. hatása a magyar lírára és epikára.) Líránkban csak egyes nyomok vezetnek Sh. felé. Egy pár s nem is egészen kétségtelen érvényességű utalásnál több alig állítható össze. A nyilvánvalók közé tartozik Vörösmartynak Az úri hölgyhöz c. költeménye: Gonerilhez hasonlítva a magyar nőt, maga rávilágít mintájára, Learre. A Sh.-Petőfi kapcsolatokat egybeállította Ferenczi Zoltán. Sh.-re vall például Petőfi egyik monologja: a Világosságot! Az epikusok sorából szintén két név emelhető ki: Arany és Kemény. Arany balladáit Sh. tragédiáival genetikus kapcsolatba Jancsó Benedek futólagos utalása nyomán Riedl Frigyes állította. Arany az örültség indítékát vette s annak rajzát tanulta el Sh.-től; a hatás azonban mélyebbről buzog föl, alapját a két költő lelki rokonságában bírja. Az ember sorsát akarata determinálja: ez a költői tanúsága Sh. tragédiáinak és a nagy magyar költő balladáinak. Amit Kemény Zsigmond Sh.-ben szeretett, amit tőle tanult, azt annyira beleolvasztotta

a maga gazdag, tartalmas egyéniségébe, hogy benne a felismerhetlenségig elvegyült. Joggal vallhatjuk Péterfy Jenővel, hogy Kemény hősei, főként ha sorsuk drámai helyzetekbe állítja, emlékeztetnek Sh. nagy alakjaira. A másik találkozás inkább esetlegesnek látszik, de nem kevésbé fontos. Ez a jellemalkotás módja. Kemény alakjai éppen úgy egyének, mint a Sh.-éi. A világhírű brit költő és a magyar költészet viszonyára vonatkozó kutatás végső tanulsága, hogy: 1. bármily gazdag is a Sh.-rel kapcsolatba hozható költői művek száma, mégis elenyésző csekély azokéhoz képest, melyek teljesen függetlenek tőle; 2. költőink tehetségük különböző foka szerint különböző mértékben érvényesítették Sh. hatását, de amit átvettek, azt, főként a nagyobbak, lelkükben nemesen földolgozva a nemzeti szellem legkisebb sérelme nélkül fordították költészetük emelésére. — s.: *Vidéki sajtónk multjából*. Pitroff Pál, A győri sajtó története c. munkájának ismertetése és bírálata. (E mű ismertetését l. folyóiratunk: 1916. évf. 298. l.)

U. i. 10. sz. — *Takáts Sándor: Zrinyi Miklós nevelőanyja*. (III.) Batthyány Ferenc és Lobkovitz Poppel Éva házassága a legsúlyosabb időre esik. A vallási és a politikai gyűlölködés kora ez, mely Magyarországot pusztulásra juttatta. A férj egyetlen öröme e nehéz időkben a családjáé volt. 1608-ban Poppel Évának fia született. Batthyáynak ekkor Pozsonyba kellett mennie az országgyűlésre, a családját is magával vitte. Éva asszony itt a főasszonyok társaságában forgott. Igaz barátság fűzte a házaspárt Eszterházy Miklós családjához is, ki midőn később a protestáns Poppel Éva érdekeit védelmezte az udvarnál, szembe került Pázmány Péterrel. Tán eféle dolgok csalták ki Pázmányból azt a vádat, hogy Eszterházy a protestánsokat támogatja. Az 1616. esztendő sok kellemetlenséget hozott a Batthyány-házra. Ez évben történt ugyanis a tizennyolc éves Zrinyi György hirtelen való házassága Széchy Tamás leányával. Batthyány jobban neheztelt Széchy Tamásra, mint a Zrinyiekre. Valószínű, hogy a kibékülést Poppel Éva asszony mozdította elő. A Zrinyi-fiúk ugyanis először neki kezdenek irogatni s csak aztán fordulnak B.-hoz. A békeség tehát már visszatért közéjük, mikor az 1618. év tavaszán Zrinyi György első fia, Miklós született. Hogy csakugyan ekkor (s nem mint Széchy K. állította, 1620-ban) született, azt bizonyítja egy 1628-ból való revisio-átatis (= korlátó-levél), mely Zrinyi Miklóst tíz évesnek mondja. Zrinyi György és Batthyány Ferenc egy időben mint ellenség állottak egymással szemben; Poppel Éva közvetítésével azonban hamarosan kibékültek. 1622-ben, tizennégy éves korában meghalt Éva asszony kisebbik fia, Boldizsár. Batthyány ez időtől fogva visszavonultan a családjának élt. Egyháza ügyeivel azonban szívesen foglalkozott. Gazdag könyvtárát megnyitja a protestáns papoknak; általában minden módon igyekezett a hazai művelődés előmozdítására. Batthyány a soproni országgyűlés után minden címéről lemondott s a főlovászmesterséget is letette. Zrinyi György ez időben állandóan irogat Batthyány Ferenecnek is, de meglepő, hogy leveleiben sohasem említi feleségét. A Széchy-fiúk sem emlékeznek meg Zrinyi Györgynéről. Alig húnyta be a szemét Zrinyi György, már Poppel Évát

s nem az özvegyet találjuk árvái mellett. Batthyány Ferenc 1625 szept. 13-án felesége karjai közt lehelte ki nemes lelkét. Halálát versben is megénekelték. Pl. Pelsőczy András megírja róla, hogy két császár csodálta eszes voltát s hogy ő volt a mi jó paizsunk török és német ellen. A XVII. század e jeles magyarjának halála után élt még egy Batthyány Ferenc, aki a Zrinyi-javak gubernátora volt. (Zrinyi M. életrőit e körülmény megtévesztette.) A névrokonok egyébként nem tartották a rokonságot. Alighogy Zrinyi György meghalt, Poppel Éva gondjaiba vette az árvákat. Csáktornyan megtette az intézkedéseket s miután távozott, levéllel és ajándékkal lepte meg két kis pártfogoltját. Úgy látszik, hogy Zrinyi Miklós és Péter ekkor (1627 febr. 5.) írták életükben az első levelet. Két éven át hol otthon, hol Poppel Éva birtokain (Dobra, Tornischa, Rakicsán) tanulgattak a Zrinyi-árvák. Mikor elérkezett az iskolázás ideje, Poppel Éva a gyerekeket Grácsba adta. Az árváknak Bécsben saját házuk volt. Mivel 1633-ban Bécsben tanultak, Éva asszony egy ideig ott is együtt volt velük. Nagyszombatból írt leveleik is mutatják, hogy Poppel Évával és fiával sűrűn érintkeztek. Bár itt már Pázmány Péter befolyása alatt állottak, gyakran fölkeresik nevelőnőjüket. Érdekes, hogy Poppel Éva anyai gondja még oda is kiterjedt, hogy maga kezével varrja a Zrinyi-fiúknak a fehér ruhát. Ezt a barátságos viszonyt soha ellentét meg nem zavarta. — *Kéky Lajos: Az irodalom halottjai.* 1. Somló Sándor. (1859—1916.) Munkásságának legjelentékenyebb ága színműköltészete. Az új-romantikus iskola sikereinek hatása alatt indul meg munkássága s a költőiségre való törekvésben mindvégig hű marad ennek programjához. Darabjainak tárgyköre a monda és történet, csak legutolsó színművének tárgyát merítette a társadalmi életből. Legnépszerűbb darabja (Fra Girolamo) korrajz tekintetében is jeles. Ami a jellemzést illeti, ennek finomságáról is bizonyosságot szolgáltat minden darabjában egy-két alak. Szerkezetei általában terjedőek, sok a fölösleges epizód darabjaiban. Főereje a színes, költői nyelv, mely egyaránt képes a nemes pátosz és erő, hév és játszi kellem tolmácsolására. Sajátságos, hogy e könnyen hangolódó, érzékeny, költői lélek lírai közvetlenséggel ritkán nyilatkozik. Szerelmi dalai, melyeket három kis ciklusba font (Egy szíren dalai, Régi dalok, Ború), Heine modorában egy romantikus szerelem emlékeiből sarjadnak. Ihletőjük a szegény komédiás fiú és a fényre vágyó leány viszonya, a rendes fináléval: a leány a gazdag kőrőért cserben hagyja szegény kedvesét. Más költeményeiben magasra törő lelkének szomorú vívódását énekli. Harmonikusabb hatásúak meleg családi érzésből sarjadt versei. Van egy pár elbeszélő költeménye is. Ilyen «Az apród»; egy Byron modorában írt elbeszélés. Sokat bevitt drámáiba is egyéniségéből. Hősei többnyire magasba törő érzékeny rajongók. Aligha van drámairónk, kinél oly sűrűek volnának a monológok, mint ő nála. Sajátos felfogására vall egy pár tragédiájának az a sajátosága, hogy az életnek két ellentétes sodra vonul el egymás mellett bennük. Egyik a tiszta, nagy lelket bűnbe sodorja, másik a bűnben fetrengőt tisztára mossa. (Savonarola, Ghitta.) Művei bizonyára nem a halhatatlanság számára készültek. A magyar dráma történetírója majd ki-

jelöli helyét s ítélete alighanem igazságosabb lesz a kortársakénál. — 2. Dalmady Győző. (1836—1916.) D. könnyen hevülő, fogékony lélek, ki folyton a pillanat ihlete alatt áll. Igazi dalos természet s valóban csak egy költői műfajt művelt: a dalt. Legállandóbb sugallója a hazafias érzés, de legnagyobb népszerűsége szerelmi dalai jutottak. Az örömeiben és boldogságában túlaradó szív érzelmeinek kifejezésére igen sok hangja van. A szerelmesek vidám vagy meghatott háttérül szolgál nála az egész természet. E természetfestések kétségtelenül nemcsak zsúfoltak, hanem édeskések is. Még legszebb versében (Nyári este az akácok alatt) is összehalmoz mindent, ami csak megindíthat szerelmes szívet. Mindez nagyon hathatott az ötvenes és hatvanas évek érzékeny közönségére; annál is inkább, mert az érzés igazsága mellett sok e költeményekben a valóban költői hatású kép. Hazafias költeményeiben is inkább az érzés tisztasága és heve kapja meg figyelmünket, mint a kivitel. Sok ezek között is az üres, erőtlen vagy prózai zökkenőkön akadozó vers. Általában egész szűkkörű s formában is igénytelen költészete inkább szeretetreméltó egyénisége igaz megnyilatkozásának köszönhette sikerét, mint művészi értékének.

Corvina. 1916. évf. 24. sz. — *Pitroff Pál: Egy régi szerkesztőségben.* (Bef.) Adatok az Aurora és az Athenæum történetéhez. (E cikk előbb a Budapesti Hirlapban jelent meg.)

Der Zeitgeist. 1916. évf. 22. sz. — *Des Schneiderlehrlings Tod und Leben.* Szép Ernő egyik novellája — Stefan J. Klein fordításában — németül.

Die Deutsche Bühne. 1916. évf. 39. sz. — A német színpadok szeptember 25-től október 1-ig tartó műsora szerint Drégely Gábor *Der Gatte des Fräuleins* (A kisasszony férje) c. darabját a következő színházakban játszották: Altenburg (Hoftheater), Flensburg (Stadttheater), Kiel (Stadttheater), Kottbus (Stadttheater) és Stuttgart (Hoftheater).

Egyenlőség. 1916. évf. 18. sz. — *Kozma Andor: Eötvös Károlyról.* Vezetőcikk.

U. i. 39—40. sz. — Közli Alexander Bernátnak Ágai Adolf koporsójánál tartott gyászbeszédét és Vargha Gyulának «Porzó» c. disztihonját.

U. i. 41—42. sz. — A Hírek c. rovatban nekrológ Gerő Attiláról: a Pálmák, A mámor, Szerelmi zsoldárok c. verskötetek szerzőjéről.

Egyetemes Philologiai Közlöny. 1916. évf. 8—9. sz. — *Binder Jenő: Stendhal-hatás Jókaira.* Jókai ismerte és felhasználta Stendhalnak «Le rouge et le noir» c. regényét a «Szerelmem bolondjai»-ban. Plágiumról természetesen szó sem lehet. A Stendhal-féle regényrészletek csak oly nyersanyagot alkotnak az ő kezében, mintha valamely, a való életben megtörtént eset szolgált volna neki kiinduló-pont gyanánt. — *Fest Sándor: Pope és a*

magyar költők. (I.) Pope Sándor (1688—1744) mind kritikai felfogásával, mind költészetével kora irodalmi törekvéseinek tudatos tolmácsa. Műveinek inkább tartalma, iránya érteti meg velünk szokatlan népszerűségét idegen földön. Pope sajátjaként hat az, amit «sokszor gondoltak már el, de soha oly jól nem fejeztek ki», mint ő. Voltaire volt az, aki a magyar költők figyelmét Popera irányította, akinek műveit a mieink francia fordításban olvasták. Költőink közül Orczy Lőrinc lehetett az első, aki — verseiben tett vallomása szerint — Pope műveit ismerte. Egyébként nála legfeljebb egy-egy fordulat emlékeztet az angol költőre, aki filozófiai irányának első öntudatos magyar követőjét csak Bessenyei Györgyben találta meg. Bessenyei a tanköltemény formájában, nemcsak Voltairenak, hanem Popenak is tanítványa. Az ember próbáját francia fordítás nyomán írta meg magyarul. Ányos Pál és Kreskay Imre ismerték Bessenyei művét. Kreskay le is fordította Pope munkájának első részét. Utána Pápai István, Bolyai Farkas, Héczei Pál próbálkozott meg átültetésével. Bolyai már angolból fordította. Ezeken kívül egy negyedik fordítás is jelent meg a Tud. Gyűjt. melléklapjában (a Koszoróban) 1837-ben. Az Essay on Man mellett nagyon hamar vált híressé nálunk Pope költői levele: Eloisa to Ebelard. Czirjék Mihály fordította le elsőnek (1785), hét évvel később pedig Dayka Gábor. Cséppán István fordítása az Orpheusban (1790) német utánezet után készült. Kisfaludy Sándor bizonyára franciául olvasta Pope költői levelét vagy annak utánezatait. Kölcsey is kedvelte Pope műveit, melyeket ő is valószínűleg francia fordítás útján ismert meg. Pézeli József és Kis János első költőink, akik angolul értettek. A Pesti Magyar Társaság kiadásainak első darabja (1792) prózai fordításban közli Pope költeményét a műbírálatról. Ehhez a magyarázó jegyzeteket a francia kiadás szerint Petravits Ignác és Peláty Anzelmann fordították. Egy névtelen fordította le prózában Pope Windsor forest c. leíró költeményét az Uránia harmadik kötetében. — *Nemeth Gyula* Sebestyén Gyulának A magyar rovásírás hiteles emlékei (L. folyóiratunk: 1916. évf. 294. l.), — *Révayné Zuber Marianne* Pitroff Pálnak A győri sajtó története (V. ö. folyóiratunk: 1916. évf. 298. l.), — *Tolnai Vilmos* Réthei Prikkel Mariánnak A süveg őseink életében és gondolatvilágában, — *n. a.* Osváth Gedeonnak Petőfi és az aszódi gimnázium, — *Szegedy Rezső* Tarczay Erzsébetnek Gundulió «Osman»ja és a magyarok, — *Király György* Horváth Cyrillnek Három «középkori» verszet, — *U. a.* Vékony Istvánnak Koháry István gróf élete, — *Gálos Rezső* H. Fekete Péternek Arany János bécsi útja, — *Kristóf György* Kováts Antalnak Petőfi a filozófus, — *Zolnai Béla* Vezér Mórnak háborús költészetünkről, — *U. a.* Vézner Károlynak Háború és irodalom, — *U. a.* H. Gy.-nek Széjjegyzetek háborús költészetünkről c. programmértekezéseit ismerteti és bírálja. (Réthei Prikkel M. és Tarczai E. cikkei kivételével valamennyi itt felsorolt dolgozat ismertetését l. folyóiratunk: 1916. évf. 75. l.) — *Szűcsi József*: *Vértessy Jenő*. Meleghangú nekrológ. — *Bleyer Jakab*: *Magyar barát német drámák és a bécsi «Polzeihofstelle»*. Érdekes adatok egy Piotina c. darabról, továbbá Kotzebue Bela's Flucht c. drámájáról és

Franz Karl Weidmannak Matthias Corvinus c. művéről, Karl Glossynak Zur Geschichte der Theater Wiens (Jahrbuch der Grillparzer-Gesellschaft. 1915. évf. utolsó kötet) c. tanulmánya alapján. — *zb.* a Sárospataki Irodalmi Kör «Háborús Előadások» c. kiadványát és Máczsa Jánosnak «A modern magyar dráma» c. füzetét ismerteti és bírálja.

Egyházi Közlöny. 1916. évf. 36. sz. — *Kiss Menyhért: Tábortüzek.* Jászay-Horváth Elemér ilycímű háborús verskötetének rövid bírálata. «Jászay-Horváth költeményei formai és tartalmi tekintetben nyereséget jelentenek a magyar irodalomban.»

U. i. 41. sz. — *Benedetto Croce a mai olasz irodalom irányairól.* Benedetto Croce, az ismert esztétikus négy nagy kötetben kiadta az újabb olasz irodalom történetét. A cikk a mű rövid ismertetését adja.

Élet. 1916. évf. 36. sz. — *Türi Béla: A szabadságharc eszméi.* Pethő Sándor ilycímű munkájának ismertetése és bírálata.

U. i. 37. sz. — *Boros Ferenc: Emlékek... vágyak...* Irodalmi vonatkozású reflexiók. A reneszánsz a felső tízezer kultúrája volt. A XVI. század elején íródott feddő ének nem felejtí már ki a reneszánszból kifejejtett parancsot. A magyar idők telje volt a reformáció, antireformáció kora; ilyen nagyszerű talán csak a mult század fölébredése volt. A magyar irodalom sohse volt ilyen széles skálájú, a társadalmi élet minden kérdése visszhangzott az irodalomban. A kultúra általánossá tétele: ez volt az a gondolat, mely a reformációnak létjogosultságot adott, mert fejlődés volt. Amit Petőfi mondott a népről Arany Jánosnak írt levelében, az nem is olyan új dolog; a nép már ráparancsolta nyelvét az irodalomra, alakjait bedobta a drámába (Sztárai bírói). Ma agyonütjük az új Pázmányokat, Magyarikat, nem bírja el a fülünk a beszédüket.

U. i. 39. sz. — *bf.: Szigligeti Ede Szökött katona c. darabjának a Nemzeti Színházban való felújításáról ír. — Bernát bácsi.* Glosszák a Magyar Színház ilycímű új darabjáról.

U. i. 41. sz. — *c.: Békássy Ferencnek Elmerült sziget c. verskötetét, — (a--a) pedig Péchy-Horváth Rezsőnek Az 52-esek frontján c. háborús könyvét ismerteti.*

U. i. 43. sz. — *Vargha Damján: Ráskai Lea írása a három lánzsárról.* A Domonkos-legenda egyik részletének közlése az 1517-ből való magyar másolat alapján. (Facsimilével s a címben említett példára vonatkozó öt képpel.) — *a. j.: Békefi Remig.* Alkalmi megemlékezés (arcképpel).

U. i. 45. sz. — *Theo: Andersen Pest-Budán.* A híres dán meseköltőnek az a műve, mely magyar útjának irodalmi emlékét őrzí: «Egy költő bazárja», nemcsak magyarra nincs lefordítva, hanem 1843-ban megjelent német fordítása is könyvészeti ritkaságszámba megy. A legközelebbi multban a Nemzeti Múzeum könyvtára báró Révay Ferenc hagyatékából igen szép példányhoz jutott belőle. A könyv három kis kötetből áll; a harmadik kötet felét teszi ki a «Dunai utazás», melynek reánk nézve különös értéke van. A cikk röviden ismerteti az 1841-ben itt járt Andersen magyar vonat-

kozású följegyzéseit, melyekből megtudjuk, hogy Széchenyi Istvánnak a «Lovakról» szóló, 1833-ban dán fordításban is megjelent könyvét a jeles meseíró is ismerte. — *Gábor Andor és A Hét.* A Hét kifogásolta Gábor Andor Mireio-fordítását. A cikk a bírálat nyomán a fordító és A Hét közt támadt vitához fűz megjegyzéseket.

Erdélyi Múzeum. 1915. évf. (befejező füzet). — *Seprődi János: Népköltési gyűjteményeink hiányai.* Hosszabb értekezés a címben írt tárgyról. A szerző a következő pontok szerint foglalkozik népköltési gyűjteményeink hibáival és hiányaival: 1. A történeti népköltés elhanyagolása. 2. A zenei rész kikapcsolása. 3. A gyűjtések felületessége. 4. A gyűjtött anyag rendezetlensége. 5. Magyarázatok és jegyzetek. 6. A gyűjtemények megbízhatlansága. a) Szerkesztések. b) Módosítások. Javítások. — *Dékány Kálmán: Egy 1631-iki szebeni magyar kalendárium-ot ismertet.* — *Kristóf György: Adatok Kerekes Ábel tudományos törekvéseihez.* Kilenc levél (1814, 1815-ből), melyekben egyebek közt Borsos Tamás történeti munkájára, «Mátyás király Styliariuma»-ra, a Mondolat-pörre stb. találunk utalásokat. — *Kristóf György Voinovich Gézának Madách Imre és Az ember tragédiája c. munkáját ismerteti és bírálja.* (Utóbbi mű ismertetését l. folyóiratunk: 1916. évf. 41. l.)

Ethnographia. 1915. évf. 4—6. sz. — *Az «Attila-kincs» feliratainak ügye.* Németh Gyulának, Mészáros Gyulának és Sebestyén Gyulának a tárgyra vonatkozó hozzászólásai. — *Elek Oszkár: Népballadánk skót-angol megvilágításban.* A «Hazajöttem a vásárról...» kezdetű népballada külföldi változatainak ismertetése. — *Solymossy Sándor: «A vadász temetése.»* Egy népszerű kép származástörténelme. — *Lambrecht Kálmán Herman Öttó* etnografiai dolgozatainak jegyzékét közli. — *Téglás István: A kőből kinövő kard, a vasfű és más babonák Torda vidékén.* Mondatörténeti adalék. — *Schmidt Tibolt: A katona a hazai oláh népköltészetben.* Értekezés a címben írt tárgyról szemelvényekkel. — *Roheim Géza: A külső lélek és színonimái a népmesében.* «A népmese ugyanazon fogalom jelölésére váltakozva használja: a bűvös erő, erő, élet (halál), lélek, szív, szerelem, sors és talizmán kifejezéseket.» — *Harsányi István és Gulyás József: A kuruc költészei forrásairól.* A «mindenki» névmásról újabban előkerült adatok azt igazolják, hogy a Zolnai Gyula vélekedése — mely szerint a «mindenki» nem nyelvváltási szó, hanem e névmás bizonyára az élőbeszédből hatolt az irodalomba — teljesen fedi a valóságot s így semmi meglepő nincs abban, hogy a «mindenki»-t az Esztergom megvételéről szóló balladás vers kuruckori szerzője is ismerte és használta. És ha ez valóság, akkor valóság az is, hogy e verset nem Thaly koholta, hanem egy kuruckori «igaz magyar fi írta.» — *Kodály Zoltán: Három koldus-ének forrása.* A szerző kimutatja a Sztripszky Hiadortól — az Ethnographia 1908. évf. 345—353. l. — közölt Koldus-énekek közül az 1, 2, 7. sz. darabok forrását. A cikk figyelmezteti a kutatókat, hogy «a gyűjtő nem lehet elég vigyázatos, ha recitálós, strófiátlan adalékkal van dolga»; —

továbbá, «hogy a népdal kutatója nem lehet el a világi és egyházi ponyva meg régi verses irodalmunk alapos ismerete nélkül». — *Tóth Vilmos: Régi székely énekek.* Népköltési adatok (dallammal). — *Lambrecht Kálmán Herman Ottónak* A magyar pásztorok nyelvkinése c. munkáját ismerteti és bírálja. — *Hellebrant Árpád* az 1913. évi külföldi néprajzi könyvészetet közli. — *Sebestyén Gyula: Megjelent-e Telegdi Rudimentája Leidenben.* A külföldi könyvtárak értesítése szerint a keresett nyomtatvány nemcsak könyvállományukból hiányzik, de könyvészetileg is teljesen ismeretlen. — *Heller Bernát: Arany János «A hegedű» című vig legendájának forrásához.* Egy rokontárgyú magyarországi rutén legenda ismertetése. A szerző utal Oskár Dähnhardtnak a természetmagyarázó mondákról szóló nagy művére, melyben «A hegedű» tárgytörténete is megvan.

U. i. 1916. évf. 1.—3. sz. — *Herrmann Antal: Rudolf királyfi a mondáiban.* A tárgyra vonatkozó anyag részletes ismertetése. — *Lambrecht Kálmán: Herman Ottó, az ethnographus.* Részlet H. O. készülő életrajzából. — *Szegedy Rezső: Mátyás királyvá választása a délszláv népköltészetben.* Valószínűnek kell tartanunk, hogy Hunyadi Mátyás királyvá választásáról a magyar énekkel egy időben, hasonló felfogást kifejező, részletesebb horvát ének keletkezett; ez az ének eredeti alakjában nem maradt reánk. Három későbbi változatában Szilágyi Mihály helyébe Hunyadi János lép s az énekesek a horvát «Nahod Simeun»-ból vett istenítélet motívumával beszélnek el azt, hogy adta Mátyást «Isten nekünk mennyországból oltalmunkra». — *Seprődi János: Házasító dalok.* Népköltési adatok közlése és fejtegetése. — *Gragger Róbert: Arany Jánosnak «A hegedű», — Berze Nagy János: Aranynek «Hamis tanu» és «Bajusz», továbbá Tompa Mihálynak «A szegény és gazdag» c. költeménye tárgytörténetéhez közöl adatokat. — dr. m. l.: Baksay Sándor. Rövid nekrológ. — Sztripszky Hiador: Fincicky Mihály. (1842—1916.) A nemrég elhunyt műfordító és néprajzi író munkásságának rövid méltatása.*

Frankfurter Zeitung. 1916. évf. X. 20. sz. — *Kasimir Edschmid: Ernő Szép.* A magyar irodalom arca Páris felé fordul. E várostól nyeri a sugarakat, a simaságot. Milieuje a világ, a szociális réteg, a társaság. Szép Ernő is e várostól nyert ösztönzést s ez meglátszik írásainak román formáján. De Szép mélyebb. Van érzéke az emberek, a nyomorultak, a szükség mélységei iránt. Etikusi csevegőnek lehetne nevezni. Lendületos mondatai átugranak a gyengéd, zavart hangba. Félve a végső értelmzés nyílt és kemény arcától megfordul, mosolyog és lélekzet nélkül cseveg, mint egy nő. Ezért fontosabb annál, amit mond az, ami a sorok közt van. Szavaiból oly műforma alakul ki, mely a német irodalomban ritka: a vázlat. Walsernek más irányú és költői szempontból jelentősebb idilljein kívül nincs semmi az ő konturjához hasonló. A vonal csupa kedvesség, a szellem csupa szájalommal telt grácia és a gondolat olyan humánus, hogy ebben a kavardott világban is megragadja az olvasót. Ez a Szép végeredményben az emberit keresi munkáiban, melyek magyarok s egyúttal költőiek, ha csak vázlatok is a költeményhez. De itt is a szív dönt.

Iratai «Ungarische Skizzen» címen legközelebb Darmstadtban fognak megjelenni Ágoston Aurélia fordításában.

Fremdenblatt. 1916. évf. 293. sz. — A bécsi színházakban okt. 22-én három magyar darab került színre: A táncosnő, Grün Lili és Die Csárdásfürstin. (Utóbbi darab 350-dik előadására nézve l. Neue Freie Presse 1916. évf. 18743. sz.)

Hamburger Fremdenblatt. 1916. évf. 247. B. sz. — Hír arról, hogy Kálmán Imre «Zigeuner-Primas» c. darabját a chemnitzi Central-Theater fölújította.

Katholikus Szemle. 1916. évf. 7. sz. — *Husveth József: A kultúra útja.* A világháború nagycsapású lezajlása után a régi gondolat új módokat hoz felszínre, melyek között a legértékesebb lesz: a kultúra centralizációja. A kultúrocentrum Németország lesz. A világháború a nemzeti érzés nevelője, ami minden nemzeti kultúra alapja. Vigyázzunk, hogy a központosított német kultúrának ne ágensei, hanem cégtársai legyünk. —

U. i. 9. sz. — *bj.: Újabb regényeink.* A következő művek ismertetése és bírálata: Vasadi Balog György: Kék vizek mellett, — Lőrinczy György: Az özvegy falu, — Bózsing Fanny: Rozmaring hercegnő, — Gábor Andor: Untauglich úr, — Pásztor Árpád: Vengerkák, — Csathó Kálmán: A varjú a toronyórán, — Szomaházy István: Meseváros, — Lakatos László: Tavasz játék, — Csergő Hugó: A mi szívünk asszonya, — Gárdonyi Géza: Szunyoghy miatyánkja, — Herczeg Ferenc: Magdaléna két élete, — U. a.: A hét sváb, — Pakots József: Éjszaka, — Erdős Renée: Az új sarj, — Kaczér Illés: Khafrít, az egyiptomi asszony, — Lázár István: A kék-hajú fantom.

Kelet Népe. (Das junge Europa.) 1916. évf. 5—6. sz. — Ismertetés *Kiss Menyhért: Táborúz* c. háborús verskötetéről (1916). Kiss Menyhért több versét lefordították németre, lengyel, szlovén, román, török és esperanto nyelvre és legközelebb Berlinben egy német antológia fog megjelenni költeményeiből. — *Ungarn im spanischen nationalen und im französischen klassischen Drama.* Karl Lajos füzetéről. (V. ö. folyóiratunk: 1916. évf. 432. l.)

Kolozsvári Szemle. 1916. évf. 27. sz. — *Szomaházy István a filmjéről.* Nyilatkozat abból az alkalomból, hogy a «Mesék az írógépről» c. regényt Janovics Jenő filmre alkalmazza.

Kritika. 1916. évf. 2. sz. — *A magyar regény megpróbáltatása 1914-ben.* Megjegyzések Révész Béla: Vonagló falvak c. regényével kapcsolatban. «A kor dekadens irodalmi viszonyai között nyegle kritikával fogadott könyvben Révész Béla egy új, művészi nyelvezetet mutatott be.»

Literarisches Zentralblatt. 1916. évf. 35. sz. — *Arthur Weber* ismerteti Zolnai Béla: Szigligeti Szökött katonájának külföldi elemei c. értekezését. (V. ö. folyóiratunk: 1914. 479. l.)

Magyar Figyelő. 1916. évf. 19. sz. — *Balla Ignác: Két költő.* Zilahy Lajos és Peterdi Andor háborús verskötetének ismertetése és bírálata. «Sem Zilahy Lajos, sem Peterdi Andor nem a háború poétája. A háborúból édes-keveset adnak, csak éppen annyit, amennyi lelküket... fodrozva, gyűrűzve érinti.» — *Fantáziák és gondolatok.* Békássy Ferenc ilycímű posthumus verskötetének kritikája. «Vajda János és Komjáthy Jenő verseinek komor fönségével szárnyalnak ezek a poémák, amelyek nem egyszer fiatal embernél szinte megdöbbentő mélységekre világítanak.»

U. i. 20. sz. — *Kristóf György: Levelek a Kálváriáról.* Gyóni Géza ilycímű verseskönyvének ismertetése és bírálata. «Mélyérszű, melegszívű, minden ízében magyar poétalélek Gyóni, kinek költeményei a mai magyar líra legbecesebb és maradandó értékű termékei közé tartoznak.»

U. i. 21. sz. — *Bellaagh Aladár: Magyarok Portugáliában.* Rövid cikk a portugallokkal való érintkezésünk nyomairól.

Magyar Középiskola. 1916. évf. 7—8. sz. — *Pétergál Henrik* Zuber Mariannának A hazai németnyelvű folyóiratok története 1810-ig (I. folyóiratunk: 1916. évf. 439. sz.), c. munkáját ismerteti és bírálja.

Magyar Kultúra. 1916. évf. 17—18. sz. — *Szira Béla:* Bolza Gyulának Az eljövendő magyar irodalomról, — *Alszeghy Zolt:* Szitnyai Zoltánnak Az én arcom, — *Várdai Béla* pedig: Patay Pálnak D. dr. Székács József c. munkáját ismerteti és bírálja. (Utóbbi mű ismertetését I. folyóiratunk: 1916. évf. 294. l.) — *Szász Zoltán és a külpolitika.* Gúnyos megjegyzések. — *G—y J—n: Birnbaum? Blau? Biró* Lajos neve eredetileg Blau volt.

U. i. 19. sz. — *Várdai Béla: Szépirodalmi folyóirataink szemléje.* A Vasárnapi Ujság, Nyugat, A Hét, Uj Idők és Élet c. folyóiratok 1915. évfolyamának beható bírálata. E kereten belül — a többi szépirodalmi művek sorában — részletesebben szól a szerző a következő regényekről: Szemere György: Két leány; Laozkó Géza: Noémi fia; Herczeg Ferenc: Magdaléna két élete; Gábor Andor: Egy untauglich noteszából; Szomaházy István: Meseváros; Csathó Kálmán: A varjú a toronyórán. A cikkből megtudjuk, hogy a Hét 1915. évfolyamában «Kelemen Viktor „József hazamegy» címmel a Bánk bán szerzőjének szülővárosába való csüggedt visszavonulását jeleníti meg értékesen.»

U. i. 20. sz. — *Bangha Béla:* Szabó Lászlónak A modern újságírás c. munkáját, — *k.:* Lakatos Lászlónak Az idegen leány c. új szindarabját ismerteti és bírálja. — *F. L.: Színház.* Színi kritikai észrevételek az újabban színre került darabokról. — *Perverzítás és a művészet.* Megjegyzések Szász Zoltán egyik színi bírálatával kapcsolatban.

Magyar Nyelv. 1916. évf. 6—7. sz. — *A königsbergi szójegyzék.*
 I. Paleografiai vélemények. Fejérpataky László szerint e szöveget a XIV. század közepe táján, esetleg második felében, — Nagy Gyula szerint a XIV. század végén vagy a XV. század elején, — Szentpétery Imre szerint a XIV. század közepén, — Jakubovich Emil szerint a XIV. század harmadik negyedében írták. II. Nyelvészeti vélemények. Szinnyei József szerint a Königsbergi Szójegyzék a XIV. századból való, sőt az *a* és *o* betűk számaránya a századnak második felére vall. Melich János szerint a XIV. század végén, — XV. század elején írhatták; 1420-nál nem fiatalabb, 1370—80-nál nem régibb. — *Simai Ödön*: Nyelvújítási adatokat közöl, — *Szily Kálmán* pedig: Az idegen helynevek a magyar nyelvben címen értekeznek. — *Trócsányi Zoltán*: *Kisérlet a magyar mássalhangzó-változások okának kiderítésére.* Nyelvészeti értekezés. — *Melich János*: *Német jövevényszavainkról.* Nyelvünkben vannak ó-felnémet korszakbeli felnémet átvételek is.

U. i. 8. sz. — *Trócsányi Zoltán*: *XVI. századbeli erélyi íróink ő-zése.* Az ingadozás az *ë, ö* írásában nem a szász anyanyelvű írók nyelvi hibájára, hanem a korabeli székely nyelvjárás ingadozó kiejtésére vihető vissza. — *A Königsbergi Szójegyzékhez.* Károlyi Árpád, Madzsar Imre és Nagy Gyula hozzászólásai szerint a «Pater sancte...» tollpróba helyes olvasása: «Patefacte sunt ianue celi protomartiri...» — *Voinovich Géza*: *Arany János hagyatékából.* Rövid nyelvészeti cikkek a «Telephon» és «A párnatáno» szókról. Az előbbi magyar nevéül a költő a „messzahalló” szót ajánlotta. — *Melich János*: *Adalék a magyar szótárirodalom történetéhez.* Kalmár György hosszú ideig foglalkozott egy etimológiai szótár tervével, kéziratának kellett belőle lennie. Talán egy szerencsés véletlen nyomára vezet e kéziratoknak.

Magyar Nyelvőr. 1916. évf. 7—8. sz. — *Losonczy Zoltán*: *Kódexaink és a nyelvjáráskeveredés.* Értekezés a ómben írt tárgyról. — *B. H.*: *Sebők Zsigmond magyarsága.* S. Zs. halála után a lapok azt írták, hogy a Párkányban született s Esztergomban tanult ifjú, Mikszáth K. tanácsára Szegedre ment, hogy ott kifogástalan magyarságú nyelvkészséget tanuljon. Haugh Béla és Körösy László tiltakoznak az ellen a föltevés ellen, hogy a nevezett írónak a Dunántúlról Szegedre kellett volna mennie magyarságot tanulni. — *Dóczi Lajos*: *Irodalmi divatlevél.* Elmélkedés egyes szók és szólások helyességéről. E cikk, a hozzáfűzött jegyzet szerint, eredetileg a Pesti Hírlap 1901 febr. 10-iki számában jelent meg. — *Oltyán Sándor és Török János*: *Arany János nyelvéhez.* Szómagyarázatok. — *Parászka Gábor*: *A háború dalköltése a kisküküllőmegyei Csáváson.* Adatközlés.

Mult és Jövő. 1916. évf. 11. sz. — *Schächter Miksa*: *Ágai Adolf dr. és a zsidóság.* A cikkből egyebeken kívül megtudjuk, hogy Simor hercegprimás egyszer a nála vendégségben levő Ágait komolyan kérte arra, hogy térjen át a zsidó vallásról a keresztényre. A nemrég elhunyt író azonban a kérést nem teljesítette.

Neue Freie Presse. 1916. évf. 18712. sz. — Z.: A színházi rovatban elítélő kritikát ír Hajó Sándor «Die Jungen und die Alten» c. vígjátékáról, melyet a Neue Wiener Bühne szept. 23-án mutatott be. (V. ö. a többi bécsi lapokat.) Megjegyzi, hogy a darabon Ibsen, Dumasfils (Kaméliás hölgy) és Wedekind (Frühlings Erwachen) hatása érzik.

Neues Pester Journal. 1916. évf. 259. sz. — p.: *Eugen Heinrich Schmitt*. †. A nemrég elhunyt magyar származású bölcseleti író munkásságának nekrológszerű méltatása. (L. a többi napilapban is.)

U. i. 270. sz. — *Der Storch*. Tompa Mihály A gólyához c. költeményének Szekula Jenőtől származó német fordítása.

Neues Wiener Journal. 1916. évf. 8219. sz. — *Hinter den Kulissen* A névtelen cikkíró egyebek között szól egy kávéházi beszélgetésről is szól, ahol Lengyel Menyhért kijelentette, hogy A táncosnő c. készül darabjában a Kaméliás hölgy témáját önti új formába.

Neue Zürcher Zeitung. 1916. évf. 1407. sz. — F. G.: *Kronstadt*. Tárca-cikk, az oláh betörés alkalmából, Brassóról és multjáról, megemlékezés Honterus Jánosról.

U. i. 1480. sz. — *Hír Guthi Soma* «Der Zylinder» c. vígjátékáról, melyet a hamburgi Stadttheater sikerrel mutatott be.

Nyugat. 1916. évf. 17. sz. — *Schöpflin Aladár*: Riedl Frigyesnek Shakespeare és a magyar irodalom c. tanulmányát ismerteti. — *Babits Mihály*; *Ma, holnap és iradalom*. (Bíráló megjegyzések a legeslegújabb irodalmi mozgalomról: a Tett c. folyóirattal kapcsolatban.) Nem alkotni tovább a meglevő formák szerint, nem is új formákat teremteni, hanem törni a régiakat, lerázni és megtagadni mindent, ami törvény és forma: ennyit jelent a Tett propagandája. Még a lírájukat is ki szeretnék röpténi az egyén hangulatainak és képeinek szűk világából: szívük be akarja érezni az egész Emberiség szívének érzéseit, szemük áttekinteni egy villanattal az egész Kozmoszon. Kozmikus lírát akarnak (mint ők mondják), minden elhatárolódás nélkül valót. Az ifjak bombasztikus módján szólva: «Az új költészet glorifikált ideálja a végtelenbe derülő ember.» Ez a program így előadva szép. De bármennyire szabadságot hirdet is egy program: a művészetben, mihelyt a szabadságból programot csinálunk, az már nem szabadság többé, hanem megkötöttség. Kétszeresen így van a dolog, mikor a program a hagyományok és formák tökéletes elvetését teszi kötelességgé. Művészetben aligha nélkülözhetők a hagyományok: hisz a művészet lényege maga hagyományszerű momentumokon alapul. A művészet hatása, mint a nyelv asszociációkon sarkallik s az asszociáció már mindig ősi, hagyományszerű beidegzettségeket feltételez. Nincs író, aki más íróknak örököse és folytatója ne volna, bár gőgös fiatalok gyakran esnek abba az illúzióba, hogy semmiből teremtenek vagy egyenesen az életről merítenek. A legforradalmibb irodalom is érzi, hogy ősökre, roko-

nokra van szüksége s keres ilyeneket. A Tett is keres s átvállván a magyar irodalomban körülnézni, külföldi rokonság után néz. Az igazi rokonuk Walt Whitman, látásban és érzésben valóban kozmikus és szimultánista, bár kozmosza bevallottan csak Amerika. A Tett írói bizonyára pusztán külsőségek miatt találták Walt Whitmanban rokonukat, aminthogy erős hajlamuk van mindenkiben rokont sejtteni, aki valaha verses forma nélkül írt verseket. Pedig a «szabad vers» nem lehet egy költői iskolának ismertető jele. Szabad vers mindig volt és mindig csak egy versforma a sok közül: egyike a legrégebb versformáknak. Valóban a hagyományok és formák teljes elvetéséről szóló programmpont ürességét semmi sem mutatja láthatóbban, mint a legkülsőbb formák, a versformák ügye. Művész sohasem vethet el minden formát úgy, hogy magával az elvetés tényével ismét forma ne támadjon. Lehetnek egyéniségek, akiknek természetes kifejezési formájuk a szabad vers, épúgy mint vannak, akiké a szonett; de a szabad versre korlátozni magunkat, nagyobb formai önmegtagadását jelent, mint a szonettre korlátozni. Nem formai felszabadulás volna ez, hanem a legnevetségesebb formai rabság. És úgy látszik, hogy a Tett írói ebben a formai rabságban szenvednek. S ha láthatóan nehezükre esik is lemondani a külső formák érzéki kellemességeiről, annál könnyebben mondanak le a belső formáról, a komponálásnak mindig heroikus erőművéről. A Tett stílusát főleg két dolog jellemzi: a mesterkélt bizarrságban nyilvánuló ízléshiány, és a képek túlzott komplikáltsága, mely néha készakart érthetelenségig emelkedik. Rokonszenves jelenség a Tett költőinél, mikor a modern élet számos mozzanatát igyekeznek a költészet körébe vonni, melyek eddig prózaiaknak tetszettek, s a versben ízléstelennek hatottak. Különösen a szimultánista programnak megfelelően a társadalmi tömegélet és a modern technika nagy társadalomátalakító tényezőinek a magas érzelmi világ számára való meghódításáról van szó. Fenséges tennivalók várnak e téren a modern költőre. A konvenciók ízléséről való eltérés másik iránya, mely felé ifjú írók rendszeren hajlamosak, az erotikus irány. S itt bizonyos fokig helye lehet az engedékenységnek. De hiba, ha az ifjú költő erőltetetten hoz be egy át nem élt s csak irodalmilag elképzelt erotikát. Általában: a szimultánista program szép ugyan, de nem oly új, mint látszik s bizonyos oldalról tekintve nem is jelent mást, mint hogy az ifjak nagy költők szeretnének lenni; mert nem épen az-e a költő — legalább a fantázia nézőpontjából — aki egy pillanatban tud átlátni egymástól távoleszt dolgokat a úgyszólván a kozmoszból, ami a céljának és hangulatának irányába esik, önkénytelenül kiragadni és egyszerűsíteni? De tegyük föl, hogy igazán van valami új és korszerűen szükséges a szimultánisták mondanivalójának élében és hangsúlyában. Akkor sem a mondanivalón, mint célon fordul ez meg, hanem a művészi élelésen és hangsúlyozáson. A művészetben lényegé a szuggesztív hatás eszköze: a forma válik. Ezért egy új irodalmi iskola kritikája elsősorban formai eszközeinek kritikája. — *Tóth Árpád*: Keleti Arturnak Angyali üdvözlét, — és *Molnár Jenőnek* Ima 1916-ban c. versköteteit ismerteti és bírálja. Keleti Artur kis kötete nincs affektáltság és modorosság híján, de

benne egy költői egyéniség körvonalai rajzolódnak elénk. Molnár Jenő könyvének foglata: háborús versek, a háborús líra szokott egyenetlenségeivel.

U. i. 18. sz. — *Schöpfung Aladar: Levelek a Kálváriáról.* Gyóni Géza ilyeírmű verskötetének ismertetése és bírálata. A könyv két részre oszlik. Az elsőben harminohárom költői levél van, a költő itthonhagyott szerelméhez. Búslakodva gondolja el, hogy hat rá a hír fogságbaeséséről; a fájó szerelemföltés képzetei uralkodnak a költőn. A könyv második részében kell keresnünk, ami egyebet a költő átélt és meg tudott alakítani a hadifogoly lelki állapotaiból. Gyóni átélőképességeinek köre meglehetősen szűk, élményeinek csak egyes és nem is legfontosabb, a dolgok gyökerét érintő elemeit bírja tudatossá tenni, kifejező képessége pedig erőtlén. Lelki élete két lényeges elemből szövődik: a lágy, könnyező szentimentalizmusból és a dacos haragból. Mindig megérik rajta, hogy tudatosan irodalmat csinál. Nem az a baj, hogy ezt csinálja, hanem hogy ez megérik rajta. Gyónin olykor a legkülönbözőbb és legellentétebb hangutánzások figyelhetők meg. Évek előtt megjelent «Szomorú szemmel» c. verskönyvében az Ady hangja volt túlnyomó s ez mint legerősebb ifjúkori benyomás, háborús verseiben is minduntalan feltűnik. Przemyslben írt versei egy részéből Balassi Bálint hangja szól, a legtöbbben pedig s a hadifogságból írt versei közül is néhányban a Petőfié. Még jobban bizonyítja az eredetiség hiányát az a mód, ahogy a világgal, az élményekkel viszonyba lép. «Mindig valamely más költő attitűdjét veszi magára, mert ezt a viszonyt nem tudja önállóan alakítani és kifejezni. A háborúval szemben való magatartása például teljesen a Petőfié. Szentimentalizmusa, amely nyilvánvalóan őszinte és igaz vonása lelki alkatának, a kifejezős modorosságán át affektálnak érzik. Egyik verse hasonlatával akaratlanul elárulja magát: Lovik Károly novelláiban szoktak olyasformán stilizált nőalakok szerepelni, amilyenre ő rajzolja szerelmest s a krasznnojarszki hadifogoly katona minduntalan Lovik novellahőseinek a pózaiban és hangján szól a vágyaiban maga elé képzelt szerelmes nőhöz. Ha egyfolytában olvassuk Gyóni Géza verseit, valami különös egyhangúságot érzünk bennük. Az egyhangúság e benyomását a nyelve monotonijája kelti. Ez fantáziájának szegénységéből folyik: lényegileg sablonokban lát és gondolkodik. Amellett nyelve sem hajlékonyság, sem szöbbség, sem kifejező erő dolgában nem gazdagabb az átlagos újságírói nyelvnél. Egész költészete a regényesség képét mutatja úgy mondanivaló, mint a formálás művészete dolgában. Bizonyos, hogy költői értéke nem áll arányban azzal a feltűnéssel, amelyet keltett. Mindazonáltal érthető az a feltűnés, mert egész halmaza a versek szerzetési és megjelenési körülményeinek működött itt közre, hogy befolyásolja az olvasókat. — *Kassák Lajos: A «rettenetes nagy hamu» alól Babits Mihályhoz.* Válasz Babitsnak u. e. folyóirat 17. sz.-ban megjelent «Ma, holnap és irodalom» c. közleményére. — *Babits Mihály: Felelet.* Megjegyzések Kassák Lajos fentebbi cikkére. — *Havas Gyula: Karinthy Frigyesnek Holnap reggel c. három felvonásos «tragikomédiáját»* ismerteti és bírálja.

U. i. 19. sz. — *Schöpfung Aladar: Ágai Adolf.* Az ötvenes évekbeli

Bécs ujságírásának megvolt a maga stílusa. Szellemesnek lenni, ez volt a főcél... Ágai Adolf is ezt hozta magával bécsi egyetemi esztendőiből, ezt a modort alkalmazta tárcacikkeiben a magyar viszonyokhoz. Talán a legnagyobb nevezetessége Ágai pályájának, hogy ő volt az első igazán pesti író, aki nem szégyelte, hogy falusi születés létere erősen meggyökeresedett a városban. Igyekezett is a pesti művelt polgár típusát önmagában és írásában megvalósítani. Ágai írása «bécsi feuilleton» magyar sujtással kiteremtettéve. Az ő írásaiban vált először Budapest, a város maga és élete érdekes, gazdag, változatos és szimpatikus témává. Humorát, amely tárcacikkeiben inkább csak enyhe elméskedés, élete legnagyobb hatású alkotására, a Borsszem Jankóra költötte. Ágai eleven érzéssel élt benne a maga korában s invenciója e kor sodrába nyúlt bele alakokért és motívumokért. Az egész világon nincs rá példa, hogy ekkora hatása lett volna olyan élclapnak, amely az uralkodó társadalmi osztályok szolgálatában áll. A gúny, a torzkép, az uralomra törekvő rétegek kezében szokott sikeres fegyver lenni. A sorsa író-sorsa és ujságíró-sorsa; öregségére, mint elmúlt időknék félig elfeledett emléke járt köztünk. — *Schöpflin Atadár: Népszínművek.* A népszínmű az utóbbi 15—20 év alatt lett történelmi emlékké s csak most tudunk vele szemben arra az állápontra helyezkedni, ami elmúlt korok alkotásainak élvezetéhez szükséges.

U. i. 20. sz. — *Szini Gyula*: Ruttkay Györgynek «Keringő» és Lakatos Lászlónak «Az idegen leány» c. darabjait ismerteti (első előadásuk alkalmából).

U. i. 21. sz. — *Schöpflin Atadár* Barta Lajosnak «Zsuzsi» c. parasztvígjátékát, — *Tóth Árpád* pedig Balázs Bélának «Lélek a háborúban» című könyvét ismerteti és bírálja.

Österreich-Ungarns Zukunft. 1916. évf. 5. sz. — *Eduard Sas: Franz Molnars Kriegsstück.* Meleghangú ismertető cikk a «Fehér Felhő»-ről.

U. i. 6. sz. — *Atadár Schöpflin: Neu-Romantik.* A háború előtt az emberek élete eseményekben szegény volt. Ezt tükrözte az irodalom is. A modern drámának és regénynek, Shakespearehez, Victor Hugóhoz vagy Thackerayhez viszonyítva, alig volt némi regényes cselekvénye. A háború ismét az események gazdagságát zúditotta az életbe. A romantikus élmények nemzedéke fölújítja majd a romantikus irodalmat, amelyben a megváltozott élet teljessége fog kifejezésre jutni. — *U. i. Wiener Theater.* Szól Molnár Ferenc «Liliom»-ának bécsi előadásáról.

U. i. 7. sz. — *Lajos Brajjer: Die Kriegslirik der Ungarn.* Kiemeli Gyóni Gézát és a háborús katonadalokat. Föltűnő, hogy mai háborús költészetünkben nem a háborúért való lelkesedés a főtéma. Ez azonban érthető, mert a háborút nem mi akartuk, hanem reánk kényszerítették.

U. i. 8—9. sz. — *U. i. Theater.* Cikk Drégely Gábornak Szerencse fia, Bíró Lajosnak és Lengyel Menyhértnek a Cárnök, továbbá Gábor Andornak Ciklámén című darabja bécsi előadásairól. — *e. s. dicsérettel szól Gárdonyi Géza: Szunyoghy Miatyánkja, Tormay Ceoil: A régi ház és Lőrinczy György: Az özvegy falu c. művéről.*

Österreichische Rundschau. 1916. évf. 6. sz. — *Theodor Antropp*: *Wiener Bühnen.* Szól Lengyel Menyhért «Táncosnő»-jéről. «Die ungarische Rührkomödie ist nicht besser und nicht schlechter als ihre französischen und Wienerischen Vorbilder.» (L. még Neue Freie Presse: 1916. évf. 18697. sz.)

Pester Lloyd. 1916. évf. 264. sz. — A Tárca-rovatban Alexander Bernát nekrológja olvasható Ágai Adolfról.

U. i. 266. sz. — *Bernhard Alexander: Walzer.* Tárca Ruttkai Györgynek Keringő c. darabjáról. Az író túlteszi magát a régi szabályon, hogy nem kell meglepni a nézőt. A nézőnek beavatottnak kell lennie és vára-kozásaiban, ítéleteiben nem kell őt ide-oda dobálni. A végén a hősnő már nem is érdekel. A budapesti — részben teljesen romlott — társaságnak egy típusát akarta színpadra vinni. A szerzőnek nem volt szerenoséje a meséjével. Kigondolt jellemeit nem állítja be plasztikusan.

U. i. 268. sz. — *E. St—i*: Ozorai-Kálmán Margitnak a budai színikörben bemutatott Anna c. darabját bírálja. Nincs élet benne, szétfolyó.

U. i. 273. sz. — A Színház-rovatban Alexander Bernát bírálja Lakatos László «Az idegen leány» c. darabját. «Szerzőnek van ízlése, érzése és erős írói tehetsége. Csakhogy ebben a művében nem drámailag nézte alakjait és cselekményét.»

Protestáns Egyházi És Iskolai Lap. 1916. évf. 36. sz. — *Csokonay Gizella*: *Anyám halálára.* (Ezt a verset — a hozzáírt jegyzet szerint — egy vak leányka, — Csokonai V. M.— a nagy költő családjának ivadéka írta.)

U. i. 44. sz. — *Lampérth Géza*: *A M. P. I. T. és az irodalom.* (Levél a szerkesztőhöz.) A szerző szerint kívánatos lenne, hogy a Protestáns Szemle a jövőben a szépirodalomnak is helyet adjon hasábjain; a protestáns keresztyén és magyar nemzeti szellemű szépirodalomnak. — *Révész Kálmán*: *A reformáció első évszázados megülése hazánkban 1617.* Az eddig ismert adatok alapján megállapítható, hogy a reformáció első és második évszázados fordulójának (1617 és 1717) megünneplése hazánkban csak kivételes jelenség volt s a legelső általános ünneplés, csak a harmadik évszázados ünnepélyen 1817-ben történt.

U. i. 45. sz. — *Vargha Tamás* bírálja Masznyik Endre Új-testamentom-fordításának első füzetét. «Még a legkisebb hibája... hogy nem a ma magyar nyelvén van írva, hanem hemzseg a régiességektől.» «Hiába, nem törül-metszett magyar nyelv a Masznyiké. A magyar fül megérzi ezt. S az egész fordításon meglátszik az elstettség.»

Protestáns Szemle. 1916. évf. 5—6. sz. — *Kristóf György*: *Szabolcska Mihály vallásos költészete.* E hosszabb tanulmány szerint Szabolcska vallásos tárgyú költeményeiben (melyeket néha alig lehet különválasztani a többtől) hitének mélysége magával sodor, egyéniségének frissesége megkap. A vallásos élet jelenségeit a költészet mindig hajlandó volt tételes fejtegetés alakjában kifejezni. Ezért a vallásos líra nálunk is általában

reflektáló. Szabolcskánál a dogmatikus iz eltűnik s helyébe lép az üde, a személyes, a közvetlen élmény, mely a krisztusi szeretet prizmáján át-szűrődve jut az olvasó szemléletének körébe.

Sárospataki Hírlap. 1916. évf. 9—10. sz. — Hosszabb ismertetés *Gyóni Géza: Levelek a Káldváriáról... c. verskötetéről.* (A cikk nincs aláírva, utalásából azonban kiténik, hogy szerzője: Gulyás József.) «Mindezen költemények Gyónit, mint gazdaglelkű költőt mutatják be. Alkotó ereje izmosodott, lelke újabb impresszióktól terhes, de a kész kifejlődöttség pompás színei még nem virulnak tehetsége rózsáján.» A bírálathoz meg tudjuk, hogy Gyóni ez új kötete kéziratát egy vöröskeresztes magyar mánásasszonytól — Rostyné gróf Forgách Ilonától — küldte haza, ki épp a krasznójárszki fogolytáborát vizsgálta. Az új kötet a költőnek a fogságban 1916 január 5-ig írt költeményeit tartalmazza.

U. i. 18—19. sz. — *Szinyei Gerzson: Sárospatak város házai*, melyekhez nevezetes történelmi emlékek fűződnek. (Folyt.) 127. A Szombathy-ház. Adatok Szombathy János (1783—1823) egykori sárospataki tanár és történettudós életéhez.

Sárospataki Református Lapok. 1916. évf. 35—36. sz. — *Kocsi Csergő Bálint eddig ismeretlen levelei és munkája.* (I.) Adatok a XVII. században gályarabságot szenvedett pápai tanár életéhez: a sárospataki főiskolai könyvtárban őrzött eredeti kéziratok alapján. (A cikk folytatását l. u. e lap 37, 43. és 44. számban.) — *A magyar egyezményes filozófia.* Magda Sándor ilycímű könyvének ismertetése.

Svenska Dagbladet. 1916. évf. 128. sz. — Drégely Gábor vígjátékának «A kisasszony férje»-nek «Fröhens man» címen 1916 május 11-én volt a svéd premiérje a stockholmi Svenska-Teaterben. August Brunius hosszabb cikkben foglalkozik a darabbal. «Bizony nagyon ritkán láthatunk ilyen egészében válogatott, szellemesen megírt, oly eredetien főtálat, jól megszerkesztett és igazán érdekes vígjátékot, mint «A kisasszony férje...» Az egész nemcsak szellemes játék, hanem sok benne a szeretetreméltó finomság és ügyes megfigyelés az emberi vidámságok iránt. Az összes személyek igazi, élő és valóságos jellemek.»

U. i. 257. sz. — Abból az alkalomból, hogy Biró Lajos «Serpolette» című regényének közlését *Lefflerné Liljekrantz Signe* eredetiből készült svéd fordításában megkezdte, részletesen ismerteti Biró Lajos eddigi írói működését. «Biró Lajos neve a legújabb magyar irodalomban egyike a legnépszerűbbeknek. Mint drámaíró már Svédországban is komoly sikereket aratott. Mindenesetre Biró Lajos tehetségét dicséri «A cárnök» nagyszerű dialektikája.» Röviden elmondja «Serpolette» témáját, majd így fejezi be: «Serpolette» megragadó formában mutatja be az idealista hajótörését a valósággal szemben, az ő félnék és egyenetlen harcát a durvaság és gonoszság ellen és végül alámerül, egyedül, anélkül hogy környezetében visszhangra talált volna.»

Színház És Divat. 1916. évf. 1. sz. — *Bárczy István: Színház, divat, háború.* «Színház és divat: ne szünjék meg a háborúban, de nemesedjék hozzá a hivatáshoz, melyet a háború vet rá.» — *Szterényi József: A színház feladata a háborúban.* Hasonló tartalmú rövid elmefuttatásokat írtak még ebbe a számba: *Farkas Pál és Márkus Miksa* is. — *Marton Sándor: Színpadi kivitelünk és bevitelünk.* Még nincs egy évtizede, hogy komolyan és következetesen döngtjük színpadi műveinkkel a művelt nyugatnak kapuit. A világháborút megelőző évben közel negyven kötet magyar mű jelent meg idegen nyelveken. Az elmúlt tavasszal egy bécsi lap külön cikkben «Wo bleibt Wien?» címmel kénytelen volt arról keseregni, hogy egyszerre hét magyar színdarab szerepelt a bécsi színházak műsorán. Cikkíró összeállítja a külföldre kerülő újabb drámák listáját. Ma már a kivitelünk jóval felülmulja a bevitelt. — *Faludi Gábor: AVig-színház jövő szezonzja.* Az elmúlt tizenöt évre esik a magyar dráma-irodalom hallatlan föllendülése, amiben nagy része van a Vig-színháznak is.

U. i. 2. sz. — Bálint Lajos: A divatos író. A divatos író most: Shakespeare. — *n. j.: Beöthy László íróasztala.* Színháztörténeti érdekű csevegés. — *na.: A magyar filmek első nagy évadja.* Magyar írók, akik az idén szóhoz jutnak a filmen: Petőfi Sándor, Tóth Ede, Jókai Mór, Bródy Sándor, Herczeg Ferenc, Molnár Ferenc, Szomaházy István, Faragó Jenő, Gábor Andor, Guthi Soma, Nádas Sándor, Incze Sándor, Földes Artur, Lovászy Károly. — *Földes Artur* a külföldön színrekerült darabjairól ír.

U. i. 3. sz. — Tóth Imre szobája. Színháztörténeti érdekű cikk. — *Főpróba.* A Corvin-filmgyár magyar filmjeiről.

U. i. 4. sz. — Lakatos László: «Buona notte.» Az oláh betörés és a brassói magyar színészek menekülése kapcsán megemlékezés Déryné brassói szerepléséről.

U. i. 5. sz. — Salgó Ernő: A kritika útja. Cikk arról, hogy a kritika az irodalmi segédszerepből külön és önálló műfajjá lett. A befolyásolások és kompromisszumok sokszálú szövedéke hálózza körül a kritikát, mely hamarosan odajut, hogy a mozi-reklámok stílusában megszerkesztett híradásokkal helyettesítse magát. Úgy a színház, mint a sajtó az industrializálódás irányában fejlődik. — Előzetes hír Lakatos Lászlónak Brassói emlék c. darabjáról, melynek hősnője Déryné Széppataki Róza.

U. i. 8. sz. — Harsányi Zsolt: A szerző demokráciája. A magyar költő sivár gazdasági elhelyezkedését nem kultúránk hátramaradottságának kell szemére hányni, hanem annak a valóságnak, hogy a magyarok kevesen vannak. Baj, hogy az írók a külföld tantiémjeire vannak szorulva és ennek érdekében nemzetközi témákat keresnek. A nagy színházak mellett a kisebb színpadok, kabarék újabban irodalmi színvonalra emelkedtek. — *Az ötvenéves «Aesopus».* Beszélgetés Rákosi Jenővel, a darab szerzőjével.

Színházi Élet. 1916. évf. 30. sz. — *Erődi Jenő: Kelemen László.* Rövid jellemzés az első magyar színházigazgatóról.

U. i. 31. sz. — *Erdődi Jenő: Somló Sándor.* [L. még Ung: 1916. évf. 37. sz. (Berzeviczy Istvántól.)]

U. i. 32. sz. — *Jászai Mari: Színész és közönség.* Személyes visszaemlékezések a címben jelzett témával kapcsolatban. — *Erdődi Jenő: Kotsi Patkó János.* Rövid jellemrajz az erdélyi úttörő színészből.

U. i. 34. sz. — *A Vigszínház az Urániában.* A rohamosan fejlődő magyar irodalom új hajlékot teremtett magának. Cikkíró nagy dicsőréttel szól Sziglietti Fenn az ernyő, nincsen kas c. vígjátékának följújtásáról. — A Hungária filmkölesönvállalat foglalkozik azzal a gondolattal, hogy az Ember tragédiáját «megfilmesítse».

Történelmi Közlemények Abaúj-Torna Vármegye És Kassa multjából. 1914—1915. évf. 3. sz. — *Czobor Alfréd: A kassai színészet története.* Hosszabb, folytatásokban megjelenő cikk a címben írt tárgyról.

Uj Idők. 1916. évf. 42. sz. — *Gálos Rezső: Arany János egy kiadatlan levele* (1864 nov. 14.) Adalék Arany szerkesztői működéséhez és Tótvölgyi Titusznak a Koszorú 1864. évfolyamában megjelent «Különös végrendelet» c. novellája történetéhez.

Uj Nemzedék. 1916. évf. 39. sz. — *Oláh Gábor: Erdély a magyar irodalomban.* Az erdélyi magyarság nyelve az udvariassági formákban csaknem oly gazdag volt, mint a francia. Mikes stílusa nemcsak a zágoni idioma finomabb hajtása, hanem egyúttal az erdélyi fejedelmi udvar csiszoltabb szólásmódjának megőrzője. De Erdély nemcsak nyelvünk tisztaságát mentette meg, hanem a nemzet lelkét is óvta az idegenség betegségétől. Jósika, Kemény, Jókai és Gyulai Pál Erdélyt örökítik meg költészetükben. Történetirodalmuk is erdélyi talajból fakad. Erdély a magyarság testének legnemesebb része.

Uránia. 1916. évf. 9. sz. — *—ly: Egy csomó könyv.* A következő, újabban megjelent könyvek ismertetése és bírálata: Görgy Artur ifjúsága és fejlődése a forradalomig, — A Kisfaludy-Társaság Évtapjai XLIX. kötet, — Gárdonyi Géza: Szunyoghny miatyánkja, — Szabolcska Mihály: Szívem szerint, — Sebastyén Károly: Napnyugati séták, — Riedl Frigyes: Shakespeare és a magyar irodalom. (Az első, második és hatodik mű ismertetését l. folyóiratunk: 1916. évf. 433. és 1917. évf. 63., 56. l.)

U. i. 10. sz. — *Szász Béla: Egy irodalmi vasdarcos.* Adatok Literati Nemes Sámuel életéhez. — *Elek Oszkár: Erdély és a legnagyobb magyar.* Erdélyre vonatkozó idézetek Széchenyi István leveleiből. — *Elek Oszkár: Az írek nyomora a magyar irodalomban.* Eötvös mélyenszántó, publicista jellemű tanulmányt («Szegénység Irlandban») írt az írek érdekében, Császár Ferenc szonettet szentel («Az irlandi pór») az ír paraszt sorsának, Vörösmarty csak céloz az írekre («Néhány szó a legújabb időben felmerült három eszme körül»; «Zsidóügyben»). Ez a három írónk azért érdeklődött annyira az írek iránt, mert

egy nagy, de rideg önzésű nemzet mohósága áldozatainak tekintette őket. — *Rapais Rajmund: A fejlődés eszméjének bírálata.* A szerző a tárggyal kapcsolatban «Az ember tragédiá»-járól is megemlékezik. Madách — úgymond — egészen tisztán látta azt az ellenmondást, mely a «fejlődés» tanában van. Kérdés, hogy az emberiség történelmének elképzelése megfelel-e a XIX. század szellemének. Könnyen rámondhatjuk erre az igent, hiszen a «fejlődés» valóban itt van ebben a sorozatban.

Zeitbilder. 1916. 70. sz. — közli Gragger Róbertnek, a berlini magyar tanszék első tanárának arcképét. (A berlini magyar tanszék felállításának visszhangjaképen — 1916 aug. 15 óta ez ügyről a magyar lapokbeli híreken kívül — a különböző német ujságokban több mint nyolevan cikk jelent meg. Nagy részük Gragger Róbert eddigi irodalmi működését is méltatja. (L. pl. *Leipziger Tageblatt* 1916. VII. 27., *Hamburger Nachrichten* 1916. IX. 5., *Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt* 1916. VIII. 19., *Pester Lloyd* 1916. évf. 229. sz., *Nyolcórui ujság* 1916. évf. 221. sz.)

Zeitschrift Des Vereins Für Volkskunde. 1916. 2. sz. — *Robert Gragger: Aus einem niederrheinischen Arzneibuche des 15. Jahrhunderts.* A Nemzeti Múzeum kéziratárából való latin szerelmi varázslatok és alnémet ráolvasások. — *Joh. Bolte* ismerteti Gragger Róbertnek *Ungarisches zu Goethes Legende vom Hufeisen* (Ung. Rundschau 1915.) c. értekezését a Goethe versével párhuzamos magyar népmesékről.